

Galipoak, harroak, tripazaleak

Nolakoak garen ezagutzeko geure auzokoei galdetuz gero ez dugu akaso erabateko egia entzungo, baina hurreratuko gara zertxobait. Oso islada garbikoa ez bada ere, geure buruak ikusteko ispilu ona da, izan ere, auzokoen hori. Euskal Herria ondo ezagutu beharrik ez dago gaizki konpontzen diren elkarren ondoko herriak aurkitzeko. Udatzen hezetako onddoak baino ugariago dira. Guk horietako herri batzuetara jo dugu, alboko herriaren inguruko kontuak entzun eta jasotzera. Azalekoak dira baieztapen eta irudipen gehienak, baina horrelakoxeak gara, inondik ere.

JOXANJEL ALDAI / DONOSTIA

Zierbenakoak galipoak eta diruzaleak dira Santurtzikoen begietara, santurtziarrak barileroak eta alferrak. Lantxoi deitzen diete ondarrutarrei Lekeitio, eta lekeitiar potxu dira alboko herrikoen hitzetan. Eibarkoak portugesak dira mutrikuarren hitzetan, yuyuak, fantasmak, txuloak eta antzeko hitzak entzun ditugu elgoibartarren ahotan eibartarrentzat galde egin diegunean. Bermeotarrak harroputzak, astokiloak,... dira mundakarrak «lehenik eta behin, harruek», jauntxoak, eta burgesak, diren ustea dute Bermeon. Besaingoak bareak dira, eta Ordiziakoak azak, galdera zein herrian egiten den. Azpeitiarrak, berriak, harroak, eta azkoitiarrak xanoak. Lesakarrak tripazale eta xordoak, Berakoak, aldiz, ergel eta hitzontziak. Erriberrikoek 'txarrines' gaztelaniazko izena entzun behar izaten dute Tafallan.

Topikoak dira gehienak, baina herri horietako jende gehienaren ahotan entzun daitezkeenak. Hala ere, lehengo kontuak direla nabarmendu digu batek baino gehiagok, egun ahaztuxeagoak dituztela. Baina herriotako jendeak oso gustukoa du auzoko herrikoaz hitz egitea. Badira historia zaharrak, askoz ere berriago diren kontuak ere bai, kantak, bertsoak, ezizenak, eramanezin txikiak. Ustez gertakizun historikoetan oinarritutakoak eta non arraiotik datozen inork ez dakien kontuak ere bai.

LEHENIK ETA BEHIN HARRUEK

Mundakarrak nolakoak diren galdetu bezain laster «lehenik eta behin harruek», esan digu bermeotar batek, eta Bermeokoak harroputzak direla entzun dugu

Mundakan. Mundakan esan digutenez, Bermeokoek munduan beste inor ez dela uste dute, «oso herri inportantea direla pentsatzen dute, eta egia da, halaxe da Bermeo, baina uste behintzat, uste dute». Kurioso da, baina ez da nekeza Bermeon mundakarrengatik gauza bera entzutea: «Nahiz herri txikia izan, munduaren zilborra direla uste dute».

Izaro irlan egon daiteke bi herrien arteko eramanezinen iturburua. Egun Bermeorena da irla, baina Mundakatik hurbilago dago eta mundakarrak beti eskatu izan dute, euren behar luketeela

Esakerak ere badituzte, batzuek besteentzako: «Beratar bat Elizondoko bestetan baino gauza aspergarriagorik ez dago», esan ohi da Lesakan.

● Erriberriko gaztelua, posible balitz, gurpilak jarri eta Tafallara eramango luketela esan ohi da Erriberriin.

● Izaro irla euren dutela erakusteko Bermeoko teila bat hara eramane eta itsasora botatzen dute urtero Madalenetan.

uste baitute. Itxura denez, irlaren jabetza erabakiko zuen estropada egin zuten XVIII. mendean. Goizean oilarrak kantatu bezain laster abiatzekoak ziren, bakoitza bere herritik, bi traineruak. Mundakarrak salatu izan dutenez, sua egin zuten bermeotarrek oilarrak lehenago kanta zezan. Kontuak kontu, estropada hura bermeotarrek irabazi zuten.

Gaur egun, Madalenetan, Bermeo, Elantxobe eta Mundaka, hiru herrietako alkatea izan ohi da egun batez Bermeokoa. Lehenik eta behin Izarora joaten dira eta han «Bermioko itoginak honaino zabaltzen dira», esaten du alkateak. Gero Elantxoben eta Mundakan makila bana jasoko du, egun horretan agintea aitoritzen diona. Orain bost urte inguru, 'Izaro Mundaka da' zioen pegatina zutela agertu ziren hainbat mundakar irlako ekitaldira, eta nahikoa arazo sortu zuen horrek.

Inguruko herrietakoen hitzetan, bermeotarrak beti izan dira terreneen lapur. Bakiorena izan beharko luke Gaztelugatxeko San Juanek, baina Bermeorena da hura ere.

Bermeotar gehiago ibiltzen da Mundakan alderantziz baino. Hala ere, bi herrien arteko hiru kilometroak paseatzeko bide berria egin dute eta jende dezente ibiltzen da egun.

«Mundaka beti anaia txikia izan da Bermeorentzat», diosku bermeotar batek. «Bi eratakoak dira mundakarrak, kanpora nabigatzera joaten direnak, burgesak, eta Bermeora arrantzaletzera joaten direnak». Badute bai mundakarrak jauntxo fama. Hala ere, dirua, diru asko, Bermeon dagoela diote Mundakan, «diru asko eta heziketa eskasa. Beno, beren heziketa, itsasokoa baino ez». «Itsas aldeanoak» direla entzun dugu Mundakan.

BERA ETA LESAKAKO JAUNTXOAK

Aspalditik datoz Bera eta Lesakakoen arteko istiluak eta aurkakotasuna, baina garai batean orain baino gehiago izaten zen. Orain, bi herrietako jendearen arteko harremanak nahikoa onak dira.

Berako eta Lesakako jauntxoaren artean arazoak sortu ziren Beran azaldu digutenez, eta hortik hasita dator, nonbait, aurkakotasun hori. Jaun de Alzate zen Berako jauntxoa, eta Zabalita Lesakakoa.

Lesakako gizon edadetu batek esan digunez, bera gaztetxoa zenean, Lesakarrak Berara joaten zirenean, hangoek harrika hartzen zituzten, Kateraren parean. Egun Berakoak joaten dira Lesakara.

Mundakarrak nolakoak diren galdetu bezain laster «lehenik eta behin harruek», esan digu bermeotar batek.

Goitzenak ere badituzte. Bortzirietako herri guztiek badute beraia. Lesakakoak tripazaleak, Berakoak ergelak, Arantzakoak betizuak, Igantzikoak jakintsuak, eta Etxalarkoak enbidiosoak. Horrez gainera, Lesakakoak beratarrei hitzontzi deitzen diete, eta Berakoek lesakarreri, xordo, «ez direlako ezertaz enteratzen», azaldu digu Berako batek. Berako beste batek azaldu zuen xordoak direla herrian dituzten lantegiek ateratzen duten soinuagatik.

Esaerak ere badituzte, batzuek besteentzako: «Beratar bat Elizondoko bestetan baino gauza aspergarriagorik ez dago», esan ohi da Lesakan. «Beratarra ipurdi meharra, lesakarra ipurdi zabal», esaten da, eta baita alderantziz ere.

Bortzirietako bi herri handienak direlako, norgehiagoka handia da. Garai batean, urte asko ez dela, handiena zein herritako eliza ote zen jakin nahi zuten, bakoitzak berea aipatzen zuelako. Azkenean, neurtu egin zituzten bi elizak. Lesakakoa handiena. Liburu batean elizako bi organoei buruzko aipamena dago, Nafarroako organo onena zein den, Lesakakoa edo Berakoa. Berakoa, onena, baina Lesakako elizaren sonoridadea hobea, beraz, Berakoa izango litzateke onena, Lesakako elizan.

Kontrabandoaren garaian, Lesakako norbait horretan bazebilen «seguru nagusia Berakoa zela», diote Berakoek. «Lan gogorra Lesakakoak, eta dirua irabazi Berakoak».

URAK ERAGINDAKO ISTILUAK

Tafalla eta Erriberriren arteko gorabeherak urarengatik izaten ziren batez ere, eta hurbiltasunagatik, 5 kilometro baitaude bi herrien artean. Zidakos ibaiak ur gutxi ekartzen zuen, eta ondorioz arazo ugari izan dira bi herrien artean. Egun ez dago borrokarik.

Egun batzuetan Tafallakoek hartzen zuten ura ibaiatik, eta beste batzuetan Erriberrikoek. Hala ere, istiluak izan dira bi herrien artean. Aurreko mendean, Erriberriko bat hil zuten Tafallan. Gero, errekonziliazio jaiak egin zituzten.

Bi herrien arteko jotak ere badira: «Muchachicas de Tafalla, ya podeis abaratarlo, que las chavalas de Olite salen al camino a darlo» (Tafallako neskek, hobe duzue merkatu, Erriberrikoak ematera ateratzen dira eta bidera). «Con lo que cagan en Tafalla y lo que mean en Pueyo, a los pobricos de Olite les llega el agua hasta el cuello» (Tafallan egiten duten kakarekin, eta Pueyoko txizarekin, leporaino har-